

Journal of Sepehr-e Siyasat
Vol. 7, No. 23, Spring 2020, pp 29-54
DOI: 10.22034/sej.2020.1878769.1196

The Necessity of Transforming the Identity of the Islamic Revolution Based on the Agent-Structure Approach According to Ayatollah Khamenei's Votes^{1*}

Saeed Saeedian¹, Ghaffar Zarei²

¹ Ph.D Student of Political Science, Islamic Azad University, Lamerd Branch, Lamerd, Iran.
saeedian.sss@gmail.com

² Assistant Professor, Department of Political Science, Islamic Azad University, Lamerd Branch, Lamerd, Iran
(Corresponding Author).
ghafarzarei@yahoo.com

Received: 2019/09/30 ; Accepted: 2020/02/28

Abstract

The purpose of the present study was the necessity of transformation of the identity of the Islamic Revolution based on the structure-agent approach with regard to Ayatollah Khamenei's views. The research method was descriptive-analytical and the results showed that elimination of cultural-media threats and soft war abroad and national and revolutionary identity as structural factors and role of cultural and academic elites as well as political elites of society as effective agents. On identity, they play an important role in shaping and giving meaning to the new identity of the Islamic Revolution in the votes of Ayatollah Khamenei. Therefore, it is necessary to try to build a new identity of the Islamic Revolution in light of external threats and internal opportunities.

Keywords: Revolutionary Identity, Ayatollah Khamenei, Islamic Revolution of Iran.

---

¹This research is taken from a doctoral dissertation entitled: "The Challenges and Opportunities of the Mass Media on a New Approach to the Identity of the Islamic Revolution, with Emphasis on Ayatollah Khamenei's Views".

* **Cite this Article:** Saeedian, Saeed ; Zarei, Ghaffar (2020). The Necessity of Transforming the Identity of the Islamic Revolution Based on the Agent-Structure Approach According to Ayatollah Khamenei's Votes. *Sepehr – e siyasat*, 7(23):29-56 \DOI: 10.22034/sej.2020.1878769.1196

فصلنامه علمی - تخصصی سپهر سیاست
سال ۷، شماره ۲۳، بهار ۱۳۹۹، صفحات ۵۴-۲۹
DOI: 10.22034/sej.2020.1878769.1196

ضرورت تحول در هویت انقلاب اسلامی بر مبنای رویکرد ساختار - کارگزار با توجه به آراء آیت‌الله خامنه‌ای^{۱*}

سعید سعیدیان^۱، غفار زارعی^۲

^۱ دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد لامرد، لامرد، ایران.
saeedian.sss@gmail.com

^۲ استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد لامرد، لامرد، ایران (نویسنده مسئول).
ghafarzarei@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۰۹

چکیده

هدف پژوهش حاضر ضرورت تحول در هویت انقلاب اسلامی بر مبنای رویکرد ساختار - کارگزار با توجه به آراء آیت‌الله خامنه‌ای بود. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی بوده و نتایج نشان داد که رفع تهدیدات فرهنگی - رسانه‌ای و جنگ نرم در خارج و هویت ملی و انقلابی در داخل به عنوان عوامل ساختاری و نقش آفرینی نخبگان فرهنگی و دانشگاهی و همچنین نخبگان سیاسی جامعه به عنوان کارگزاران مؤثر بر هویت، نقش مهمی در شکل‌دهی و معنابخشی به هویت نوین انقلاب اسلامی در آراء آیت‌الله خامنه‌ای ایفاء می‌کنند. بنابراین، تلاش برای ساختن هویت نوین انقلاب اسلامی با توجه به تهدیدات خارجی و فرصت‌های داخلی امری ضروری است.

کلیدواژه‌ها: هویت انقلابی، آیت‌الله خامنه‌ای، انقلاب اسلامی ایران.

---

۱ مقاله حاضر بر گرفته از رساله دکتری با عنوان: «چالش‌ها و فرصت‌های رسانه‌های جمعی بر نگرشی نوین از هویت انقلاب اسلامی با تأکید بر آراء آیت‌الله خامنه‌ای» می‌باشد.

* **استناد به این مقاله:** سعیدیان، سعید؛ زارعی، غفار (۱۳۹۹). ضرورت تحول در هویت انقلاب اسلامی بر مبنای رویکرد ساختار - کارگزار با توجه به آراء آیت‌الله خامنه‌ای. *سپهر سیاست*، ۷(۲۳): ۲۹-۵۴. DOI: 10.22034/sej.2020.1878769.1196

مقدمه

هویت انقلابی و ضرورت بازتولید آن در پرتو تحولات معاصر یکی از دغدغه‌های اساسی نظام جمهوری اسلامی ایران است. به طوری که طیف متعددی از نظریات سیاسی و اجتماعی، برنامه‌ریزی‌ها و اهداف دولت‌ها در زمینه هویت، بازسازی و تداوم آن در میان نسل‌های متعدد جامعه ایرانی دیده می‌شود. به طور مشخص، هرچند دغدغه هویت در جامعه ایرانی، مسأله‌ای تاریخی و با ورود مدرنیته به جامعه ایرانی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفت، اما آنچه این مسأله را در دوره کنونی بیش از پیش حائز اهمیت می‌سازد، رویکرد متمایز انقلاب اسلامی و شکل‌گیری هویت انقلابی است که به طور مشخص در برابر سایر هویت‌های مطرح شدن در سطح جهان، رویکرد نوینی را ارائه می‌دهد. به همین دلیل، توجه به نقش ساختارها و کارگزاران تحول هویت، تهدیدها و فرصت‌های ناشی از تحولات عصر جدید و همچنین ارائه راهکار برای دستیابی به هویتی نوین از جمله مباحثی است که امروزه مورد توجه اندیشمندان و سیاستمداران جمهوری اسلامی ایران است.

با این وجود، هویت امری پیچیده و ناشی از تأثیرات درونی و بیرونی، عملکرد ساختارها و کارگزاران فردی در عرصه‌های مختلف است که می‌تواند نقشی مخرب و یا سازنده برای هویت انقلابی در دوره کنونی داشته باشد. این دغدغه و ابعاد مختلف آن، بیش از پیش در دیدگاه رهبر انقلاب اسلامی، آیت الله خامنه‌ای مشهود است. به طوری که مسأله هویت به عنوان یک موضوع اساسی، مورد توجه خاص ایشان قرار

گرفته است و به طور مشهود و ضمنی در بیانات، دیدگاه‌ها و آراء ایشان دیده می‌شود. ضمن اینکه هویت امری ثابت و لایتغیر نیست که همواره بر یک نهج باقی بماند، بلکه همواره دچار تغییرات متعددی بوده، این تغییرات مخصوصاً در دوره کنونی و تسلط ارتباطات بر ابعاد مختلف زندگی بشری به شکل قابل توجهی نمایان می‌شود. بنابراین، بررسی عوامل تأثیرگذار بر مسأله هویت یکی ضرورت‌های بشر معاصر به طور عام و جامعه ایرانی به طور خاص است.

بیان مسأله

با توجه به اینکه مسأله هویت و ضرورت بازتولید آن در جامعه ایرانی و دوره جمهوری اسلامی ایران یک دغدغه مهم و اساسی است، مسأله اصلی پژوهش حاضر نیز بررسی ضرورت تحول در هویت انقلاب اسلامی است که به نوبه خود تحت تأثیر ساختارها و رفتارهای کارگزاران قرار دارد. به همین دلیل، بررسی نقش ساختارها، تهدیدها و فرصت‌های آنان در داخل و خارج و همچنین رفتار و عملکرد کارگزاران اجتماعی در آراء آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان رویکرد مسأله پژوهش حاضر مطرح شده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی - تحلیلی بوده و اسناد مرتبط با روش مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی گردآوری شدند.

اهداف پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی ضرورت تحول در هویت انقلاب اسلامی در دوره کنونی بر مبنای دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای رهبر انقلاب اسلامی است. بر همین اساس، تحلیل هویت انقلابی در اندیشه رهبر انقلاب اسلامی، با توجه به رویکرد ساختار و کارگزار و تعامل آنان با یکدیگر، موضوع پژوهش حاضر می‌باشد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

مهم‌ترین ضرورت انجام پژوهش حاضر، توجه به هویت نوین انقلابی در دوره معاصر است که هم از جهت داخلی و هم از جهت بیرونی تحت تأثیر شرایط متعددی قرار گرفته و با توجه به تعامل عوامل داخلی و خارجی نیازمند بازنگری و پاسخگویی به مشکلات نظام اسلامی است. بنابراین، در راستای پاسخگویی به چالش‌ها و فرصت‌های جدید، هویت انقلاب اسلامی بر مبنای مؤلفه‌های انقلابی و مخصوصاً رهنمودهای رهبر انقلاب اسلامی ایران نیازمند تغییر و تحول می‌باشد.

مبانی نظری تحقیق؛ نظریه‌های بحران هویت

نظریه‌های متعددی درباره رابطه هویت و نقش عوامل داخلی و خارجی در شکل‌گیری آن وجود دارد که هر یک بر بُعد خاصی از هویت تأکید می‌کنند. برخی از سرگشتگی و بحران هویت سخن می‌گویند که در واقع، هویت کنونی جامعه ایرانی را در میان هویت‌های گوناگون غربی و اسلامی سرگردان می‌داند. به عقیده این متفکران: «مدرنیته از طریق بی‌دخالتی ما در شکل‌گیری وضعیت نوین کشورمان، بحرانی در هویت تاریخی ما ایجاد نمود؛ یعنی ایرانی بودن و ایرانیت ما را دچار مسئله کرد ... ما پیش از تماس با غرب «کسی» بودیم و پس از آن به ناگزیر، چه بخواهیم و چه نخواهیم، کس دیگری شده‌ایم. ما نه «آنیم» و نه این؛ یعنی نه ایرانی به معنای پیشین و تاریخی آن هستیم و نه غربی. میان این و آن مانده‌ایم. هویتی بحرانی داریم» (هودشتیان، ۱۳۸۳، ص ۱۷۳). علاوه بر این، برخی نیز هویت را در سه بحران ملی، اسلامی و جهانی می‌دانند که نیازمند راه‌حلی متعادل است تا در چارچوب آن بتوان به درکی متعادل از هویت برای جامعه ایرانی دست پیدا کرد. در این رویکرد متعادل، هویت در جامعه ایرانی متشکل از سه عنصر هویت ملی، هویت اسلامی و هویت جهانی (غربی) است (سروش، ۱۳۷۰، ص ۱۲۳). متفکران دیگری، بحران هویت را در این مسأله جست‌وجو می‌کنند که عدم بومی شدن هویت ایرانی به دلیل عدم بومی شدن ارزش‌های مدرنیته در جامعه ایرانی است (رجایی، ۱۳۸۲، ص ۱۶۳). برخی دیگر از متفکران نیز رواج جهانی شدن را به معنای تسلط فرهنگ و هویت جهانی شده (فرهنگ غربی) بر سایر نقاط جهان می‌دانند که بر همین اساس، هویت و فرهنگ اسلامی

را دچار چالش اساسی نموده و حتی با جهانی شدن فرهنگ و هویت، زمینه‌ها را برای امتزاج فرهنگی فراهم کرده است (گل محمدی، ۱۳۸۶، ص ۷۱).

بدین ترتیب باید گفت، هویت‌ها در عصر مدرن تابع شرایط و مؤلفه‌های خاصی هستند که به طور کلی می‌توان در قالب ساختار و کارگزار بدان‌ها اشاره کرد. از این جهت که ساخته شدن، تغییر و معنایابی هویت‌ها، هم تحت تأثیر ساختارها و هم تحت تأثیر کارگزاران (بازیگران و عاملان انسانی) قرار دارد. این موضوع مخصوصاً در عصر فراگیری ارتباطات به شکل قابل توجهی در ساخته شدن هویت‌ها نقش‌آفرینی می‌کند. براساس آنچه شرایط کنونی ناشی از جهانی شدن و گسترش ارتباطات در زمینه تغییر و تحولات هویتی در نظام‌های سیاسی و اجتماعی پدید آورده است، ضرورت تغییرات و بازنگری در هویت‌های سیاسی و اجتماعی امری با اهمیت است. بنابراین می‌توان گفت یکی از دغدغه‌های اصلی نظام‌های سیاسی، شناسایی متغیرها و مؤلفه‌هایی است که براساس آن هم بتوانند با شرایط کنونی سازگار شوند و هم اینکه هویتی نوین برای خود بیافرینند تا هم‌سو با نظام اجتماعی، مشروعیتی برای بقاء و تداوم خود پیدا کنند. بر این اساس، این دغدغه، مورد توجه سیاستمداران جمهوری اسلامی ایران نیز می‌باشد. پژوهش حاضر درصدد است تا با رویکردی متمایز به بررسی نقش ساختارها و کارگزاران (اعم از داخلی و خارجی) و چرایی ضرورت تغییر در هویت انقلاب اسلامی بر مبنای دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای بپردازد. بر همین اساس رویکرد ساختاریابی به عنوان رویکردی متعامل و دربرگیرنده نقش ساختارها و کارگزاران به عنوان رویکرد پژوهش حاضر انتخاب شده است که به توضیح آن پرداخته می‌شود.

چارچوب نظری؛ نظریه ساختاریابی گیدنز

ساختاریابی یا آنچه تلفیق ساختار و کارگزار نامیده می‌شود، متعلق به آنتونی گیدنز^۱ جامعه‌شناس انگلیسی است که جهت بررسی مسائل و امور اجتماعی به شکل متعامل، ساختارها و کارگزارها را مورد توجه قرار می‌دهد. آنچه گیدنز درصدد آن

1- Anthony Giddens.

می‌باشد ارائه نظریه‌ای است که در آن دعوای نظری ساختار و کارگزار را به شیوه‌ای متقابل و متعامل حل کند و نقش متقابل کنش‌گران را در بستر تاریخ و ساختار مورد بررسی قرار دهد. هر دیدگاه یا روشی که این جدل را به یک بررسی یک بعدی محدود کند، یعنی مطالعه کارگزاران بدون محدوده ساختاری (بیرونی و درونی)، یا ساختارها را بدون کارگزاران، یا بدون توجه به رابطه متقابل آنها انجام دهد، ناقص خواهد بود. هر نظریه اجتماعی که جدل قدرت و ساختار را بررسی نکند، نظریه‌ای بارزش نخواهد بود (کوزر و روزنبرگ، ۱۳۸۷، ص ۱۹۱). بنابراین، در هر موقعیتی باید نقش شرایط و محیط، یعنی محلی که کنش درون آن صورت می‌پذیرد را مورد توجه قرار داد. شرایط می‌توانند بر جهت‌گیری یک تغییر نیز اثرگذار باشد و آن را به این سو و آن سو بکشانند، بدین نحو که ممکن است به علت بعضی از شرایط خاص، یک ایده یا تکنیک جدید در جریان انتشار یا برقراری‌اش تغییر یابد و دگرگونی موردنظر را بوجود نیاورد (روشه، ۱۳۸۶، ص ۳۳). گیدنز معتقد است که اندیشه ساختاری باید در کنار بررسی چگونگی درک و شناخت کنش و عاملیت مطرح شود. به نظر می‌رسد تحلیل‌های ساختاری گاه از درک اهمیت عاملیت، ذهنیت و اشکال روایتی‌ای که انسان‌ها به واسطه آنها کنش‌های خود را توضیح می‌دهند و هویت‌شان را بنا می‌کنند، سرباز زده‌اند. زمان آن فرا رسیده است که از تقابل بی‌ثمر میان «ساخت» و «کنش» و سوء تفاهم‌های متقابلی که پشت آنها نهفته است، گذر کنیم (لوپز و اسکات، ۱۳۸۵، ص ۱۷۱). از نظر گیدنز، عاملیت و ساختار را نمی‌توان جدای از یکدیگر تصور کرد، آنها دو روی یک سکه‌اند. هر کنش اجتماعی مستلزم ساختار بوده و هر ساختاری مستلزم کنش اجتماعی است. عاملیت و ساختار به طرزی تفکیک‌ناپذیر در فعالیت یا عملکرد در حال تکوین انسانی درهم بافته می‌شوند (ریتزر، ۱۳۸۹، ص ۳۰۱). کنشگر انسانی به هنگام بازاندیشی نه تنها خودآگاه است، بلکه در کنترل کردن جریان موجود فعالیت‌ها و شرایط ساختاری نیز درگیر است. در واقع می‌توان گفت که گیدنز به فرآیندی می‌پردازد که عملکرد، ساختار و آگاهی در آن تولید می‌شوند. بنابراین، گیدنز به شیوه‌ای تاریخی، فرآیندوار و پویا به مسئله عاملیت - ساختار می‌پردازد (همان، ص ۳۰۲).

گیدنز در این رابطه می‌گوید: «ما باید جوامع انسانی را مانند ساختمان‌هایی تصور کنیم که در هر لحظه با همان آجرهایی که از آن ساخته شده‌اند، از نو ساخته می‌شوند. کنش‌های همه ما از ویژگی‌های ساختی جوامع که در آن پرورش یافته‌ایم و زندگی می‌کنیم، تأثیر می‌پذیرند، در عین حال، ما آن ویژگی‌های ساختاری را در کنش‌هایمان دوباره می‌آفرینیم (و تا حدی تغییر می‌دهیم) (گیدنز، ۱۳۸۷، ص ۴۳). به نظر گیدنز، مسئله اصلی رویارویی اجتماعی، ارائه پیوندی میان کنش‌گران و ساختارهای اجتماعی است. نظریه ساختاربندی (یابی) کوششی است برای چیره شدن بر دوگانه‌انگاری، که به عقیده گیدنز پیوسته دامن‌گیر نظریه‌های دیگر بوده است، دوگانه‌انگاری‌هایی که یا به کنش‌گران اولویت می‌دهد و یا به ساختارهای اجتماعی (کیویستو، ۱۳۸۸، ص ۲۰۲). در مجموع با بررسی نظریه گیدنز درباره تعامل ساختار و کارگزار می‌توان گفت از نظر بهه هم پیوستگی ساختار و کارگزار، نمی‌توان ساختار و عاملیت را جدای از هم تصور کرد، بلکه این دو در پیوندی پویا با هم در ارتباط هستند.

ساختارها

ساختارهای مختلفی در شکل‌دهی به هویت انقلابی نقش‌آفرینی می‌کنند که در اینجا به دو عامل داخلی و خارجی اشاره می‌شود. از عوامل داخلی می‌توان به هویت انقلابی و ملی نام برد و از عوامل خارجی می‌توان به مبحث جنگ نرم، آثار و پیامدهای آن اشاره نمود.

هویت انقلابی و هویت ملی

ساختارهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه همواره به عنوان عواملی زمینه‌ای و تأثیرگذار، نقش مهمی در ساختن هویت‌ها در جامعه ایرانی ایفا می‌کنند. ضمن اینکه، احساس هویت ملی و اسلامی که مفاهیمی جدانشدنی و ممزوج در یکدیگر هستند، نقش مهمی در افزایش قدرت انقلاب اسلامی ایران در دهه‌های پیش‌رو دارند و اگر این هویت انقلابی، تجلی روح حاکم بر اجتماع و فرهنگ جامعه

ایرانی باشد و به عبارتی برخاسته از زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه ایرانی باشد، سازگاری بیشتری با هویت انقلابی توسط آحاد مردم دارد. بنابراین، هویت اسلامی و ملی به‌عنوان خط تمایزی در برابر فرهنگ‌های بیگانه به‌عنوان بخش مهمی از عوامل ساختاری در شکل‌دهی به هویت ایفای نقش می‌کنند. به بیان رهبر انقلاب:

«مهم‌ترین ابزار قدرت و مهم‌ترین عنصر قدرت‌ساز، علم و شخصیت ملی است. شخصیت افراد، ایستادگی، هویت، هویت انقلابی، اینها است که قدرت می‌سازد. ایمان، به ملت ما قدرت داد، انقلاب، به ملت ما قدرت داد. وقتی قدرت داشته باشید و دشمن ببیند قدرت شما را، ناچار عقب‌نشینی خواهد کرد؛ وقتی ما در مقابل دشمن از نشان دادن و عرضه کردن مبانی و عناصر قدرت خودمان اجتناب کنیم، پرهیز کنیم، بترسیم، ملاحظه کنیم، دشمن پُرو می‌شود» (امام خامنه‌ای، ۱۳/۲/۱۳۹۵).

هویت انقلابی از منظر رهبر انقلاب، علاوه بر اینکه باعث ایجاد «شخصیت ملی» می‌شود، باعث ناامید شدن دشمنانی می‌شود که هویت انقلابی را خطری برای منافع خود تلقی می‌کنند. به این دلیل که انقلاب اسلامی ایران، هویت تازه‌ای آفرید و بر مبنای آن به سایر ملت‌ها آموخت که هویت مستقل خود را در پیش بگیرند و نسل جدیدی بیافرینند که در مقابل استعمار نو قد علم کنند و استکبار جهانی را مایوس سازند. از اینجا روی سخن رهبری انقلاب با جوانان و نسل‌های سوم و چهارم انقلاب است که می‌توانند نگرشی نوین بسازند. به بیان ایشان:

«جمهوری اسلامی، جهت را صد و هشتاد درجه تغییر داد. ملت ایران احساس هویت می‌کند؛ هویت اسلامی که هویت ایرانی هم نشأت گرفته‌ی از همین هویت اسلامی است. احساس می‌کند که ایران اسلامی همان هویت گمشده‌ای است که بایستی این ملت دوباره آن را به دست بیاورد و براساس او، آرمان‌های خود را معین و برنامه‌ریزی کند و تلاش و مجاهدت خود را شکل دهد. این کاری است که ملت ما بخوبی انجام داده است و دارد انجام می‌دهد. من این آیه‌های یأسی را که بعضی پی‌درپی تکرار می‌کنند، مطلقاً قبول ندارم و آنها را انکار می‌کنم. من با اطلاع از مسائل

گونگون کشور بزرگ و ملت عظیم الشان مان بالعیان می‌بینم که این ملت و جوانان این ملت با گذشت زمان و تقریباً سه دهه از آغاز پیروزی انقلاب، نسبت به مبانی انقلاب عمیق‌تر، پخته‌تر و مجرب‌تر شده‌اند» (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۲/۱۲).

از این منظر، نگرش نوین از هویت انقلاب اسلامی بیش از پیش بر دوش جوانان و نسل سوم و چهارم انقلاب اسلامی است که آینده انقلاب اسلامی را تضمین می‌کند. به همین دلیل، تکیه بر آموزه‌های دینی و انقلابی و ادامه مسیر توانمند انقلاب اسلامی می‌تواند هویت جدیدی را خلق کند. به بیان رهبر انقلاب:

«چنین نسلی لازم داریم: بایستی ایمان، سواد، غیرت، شجاعت و خودباوری، انگیزه‌ی کافی و توان جسمی و فکری حرکت داشته باشد، چشم را به اهداف دور متوجّه بکند و به تعبیر امیرالمؤمنین «أَعْرِ اللَّهَ جُمُجُمَتَكَ»؛ زندگی و وجود خودش را بگذارد در راه این هدف و با جدّیت حرکت کند؛ در یک کلمه یعنی یک موجود انقلابی؛ معنای انقلابی این است» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۷/۲۸).

از این منظر، هدف اصلی نظام و ساختار بین‌الملل به سردمداری دولت‌های غربی و در رأس آنان امریکا، نه دولت و نظام جمهوری اسلامی، بلکه هویت اسلامی منبعث از آموزه‌های دینی و اسلامی است که خطری برای آنان تلقی می‌شود. هدف قدرت رسانه‌ای، اگرچه در نهایت تغییر کارکرد دولت‌ها است، اما به طرز ملموسی به جای هدف قرار دادن مستقیم دولت‌ها، ملت‌ها را تحت بمباران خود قرار می‌دهد (حسین‌اف و ذوالقدر، ۱۳۹۱، ص ۱۴۶). به نظر می‌رسد با ظهور هویت اسلامی توسط آموزه‌های انقلاب اسلامی، هجمه‌ها علیه هویت اسلامی شدت بیشتری به خود گرفته است. به طوری که تغییر و جهت دادن به هویت‌های اسلامی و معرفی هویت غربی به عنوان الگوی برتر، هدف اصلی ساختارهای جهانی بر علیه هویت اسلامی است. به تعبیر رهبر انقلاب اسلامی که این گونه بیان می‌کنند:

«مهم‌ترین خطر، دخالت و تأثیرگذاری جبهه‌ی کفر و استکبار در ساخت نظام جدید سیاسی در این کشورها است. آنان همه کوشش خود را به کار خواهند برد تا

نظام‌های جدید، هویت اسلامی و مردمی نیابد. همه دلسوزان در این کشورها و همه‌ی آنان که به عزت و کرامت و پیشرفت کشور خود دلبسته‌اند، باید تلاش کنند تا اسلامیت و مردمی بودن نظام نوین، به تمام و کمال تأمین شود. نقش قانون اساسی در این میان، برجسته است. اتحاد ملی و به رسمیت شناختن دگرسانی‌های مذهبی، قبیله‌ای و نژادی، شرط پیروزی‌های آینده است» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۸/۱۴).

با توجه به اینکه شکل‌دهی و معنابخشی به هویت انقلاب اسلامی و بهره‌گیری از هویت ملی و ایرانی در راستای تحول‌بخشی به آن، تحت تأثیر خطرات مهمی قرار دارد، از این‌رو، بررسی مشکلات ساختاری از جمله جنگ نرم در اندیشه رهبر انقلاب امری مهم تلقی می‌شود.

جنگ نرم و تهدید هویت انقلابی

یکی دیگر از ضرورت‌های تغییر در هویت انقلابی، تأثیرات فرهنگ و هویت غربی است که باعث به حاشیه رفتن هویت انقلابی شده است. به همین دلیل، شناسایی این مؤلفه‌ها و ارائه راهکار برای آن تا اندازه قابل توجهی می‌تواند هویت انقلابی را در نزد نسل‌های جدید پررنگ‌تر سازد. بنابراین، رویکرد ساختاری در نظام بین‌الملل و آنچه تحت عنوان جنگ نرم علیه هویت اسلامی خوانده می‌شود، دارای نشانه‌ها و آثار مشخصی است که هدف اصلی آن، برتر جلوه دادن هویت‌های غربی بر هویت اسلامی است. به‌طور مشخص، مهم‌ترین این نشانه‌ها، مطرح کردن «من غربی» با ویژگی‌های متن (متنیت)، فرهنگ، تعدد فرهنگی، علمی، جهانی، دموکراتیک، جمع‌گرا، واقع‌گرا، معنویت‌گرا و مدافع حقوق بشر است. در مقابل آن «دیگری شرقی» یا در اینجا «مسلمانان» با ویژگی‌های نامتنیت، غیرفرهنگ (ضد فرهنگ)، کلیشه‌ای (ضد تعدد فرهنگی)، سنتی، محلی، مستبد، فردگرا، آرمان‌گرا، دین‌گرا و ضد حقوق بشر معرفی شده است (بشیر، ۱۳۹۰، ص ۵۶). به همین دلیل، هویت انقلابی که امروزه به عنوان یک نوع خاص‌گرایی در عصر جهانی شدن به شمار می‌رود، با خطرات متعددی روبرو

است که برای مقابله با این خطرات، شناخت عناصر مخالف با این هویت امری ضروری است.

از منظر بررسی تهدیدات نرم، شکل‌گیری نگرش نوین از هویت انقلاب اسلامی نه تنها پاسخی به مشکلات درونی جامعه اسلامی و رسیدن به مرحله خودکفایی و استقلال واقعی است، بلکه پاسخی به دشمنان هویت اسلامی است که در صدد بی‌اهمیت جلوه دادن انقلاب اسلامی و هویت اسلامی منبعث از آن هستند. به بیان رهبری انقلاب:

«پاسخ این برخوردها هم کار قوی و جهادی و حساب شده است؛ پاسخ به این دشمنی‌ها قوی‌تر شدن است. مراد من از قوی‌تر شدن، فقط در زمینه‌ی نظامی و امنیتی نیست، البته در آنجاها باید قوی شد، اما در زمینه‌ی اقتصادی باید قوی بشوید، در زمینه‌ی فرهنگی باید قوی بشوید، در زمینه‌ی حفظ هویت اسلامی و انقلابی باید روزبه‌روز قوی‌تر و عمیق‌تر بشوید؛ این پاسخ دشمنی‌های دشمن است» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۵/۱۲).

براساس آنچه رهبری انقلاب اسلامی از نقش دشمن در تهدید جلوه دادن هویت اسلامی بیان می‌کنند، می‌توان گفت جلوه‌های متعدد تهدید، جنگ نرم و شبیخون فرهنگی در راستای تضعیف هویت اسلامی فعالیت می‌کنند. بدین ترتیب گام آغازین برای تحول در هویت انقلابی، شناسایی تهدیدات و سپس ارائه راهکار برای معرفی هویت انقلابی است. در صورتی که چنین حربه‌ای از سوی دشمن کارساز شود و نقاط ضعف جامعه اسلامی را شناسایی نماید، راه برای زدودن هویت ملت باز می‌شود و این به معنای کم‌رنگ شدن و حتی از بین رفتن نقاط تمایز هویت اسلامی از سایر هویت‌ها است. به تعبیر ایشان:

«یکی از برنامه‌های دشمن، آرمان‌زدایی و هویت‌زدایی است که همه باید مراقب و متوجه این نقطه تهاجم باشند» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۷/۲۵).

در مرحله بعدی، بکارگیری و استفاده از ظرفیت‌های نسل‌های سوم و چهارم انقلاب که یاری‌بخش نگرش نوین از هویت انقلاب اسلامی هستند، فراهم می‌شود. در این مرحله جوانان باید به این مسأله واقف باشند که عناصر ساختن نگرش نوین،

بهره‌گیری از امکانات علمی و تکنولوژیکی معاصر در کنار باورهای معنوی و الهی است که می‌بایست به‌طور ویژه مورد توجه قرار گیرند. چنان‌چه رهبری در این زمینه توصیه می‌کند:

«قدرت، فقط به داشتن سلاح نیست، بلکه «علم، ایمان، شخصیت ملی، ایستادگی و هویت انقلابی»، عناصر تولید قدرت هستند» (امام خامنه‌ای، ۱۳/۲/۱۳۹۵).

کارگزاران تحول هویت انقلابی

در کنار مسائل ساختاری که هم شامل مؤلفه‌های داخلی و هم مؤلفه‌های خارجی می‌شود، نقش کارگزاران به عنوان بازیگران و کنش‌گران اجتماعی نیز حائز اهمیت است و نمی‌توان از نقش مؤثر آنان غفلت ورزید. به همین دلیل به مهم‌ترین کارگزاران تحول هویت انقلابی در آراء رهبری انقلاب اشاره می‌شود.

خواص و نخبگان فرهنگی و رسانه‌ای

نخبگان، روشنفکران، فعالان سیاسی اجتماعی و رسانه‌ای در زمره کارگزاران اجتماعی به شمار می‌روند که نقش تعیین‌کننده‌ای در معرفی هویت به جامعه را بر عهده دارند. بنابراین، فعالان اجتماعی گروهی از فرهیختگان جامعه‌اند که بی‌آنکه تکلیفی سیاسی به آنها واگذار شده باشد، در اموری دخالت می‌کنند و نسبت به آنها واکنش نشان می‌دهند (سعید، ۱۳۸۰، ص ۸۱). به همین دلیل نقش‌آفرینی نخبگان و سرآمدان جامعه از جمله مؤلفه‌هایی است که در قالب کنش کارگزاران قالب بررسی است. این موضوع در زمینه ضرورت تحول در هویت انقلابی در آراء رهبری انقلاب مشهود است. چنان‌چه از نظر رهبری انقلاب، نگرش نوین انقلاب اسلامی که می‌تواند توسط نخبگان جوان و انقلابی صورت گیرد، هرگز ارزشی کمتر از وفاداری فرزندان ایران زمین در جنگ ندارد و اگر بتوان ظرفیت‌های علمی، فنی و دینی جوانان را به فعل درآورد، شاهد شکوفایی هویت نوینی از انقلاب اسلامی خواهیم بود. چنان‌چه به صراحت بیان می‌کنند:

«من گفته‌ام، تأکید می‌کنم بر این معنا و با یقین این را عرض می‌کنم که: جوانِ امروز - جوانِ نسل سوم - در آمادگی خود و شجاعت خود و غیرت خود برای دفاع از هویت دینی و انقلابی خود، از جوانِ نسل اول - که در دوره‌ی جنگ تحمیلی و دفاع مقدس حضور داشت - هیچ کمتر نیست، شاید هم جلوتر است. این است حقیقت آن انقلابی که جوشیده‌ی از ایمان‌های مردم و اعتقاد مردم و خواست حقیقی مردم است. حالا چهار نفر آدمِ دل‌داده‌ی به بیگانه یا پول‌گرفته‌ی از بیگانه - همه‌شان یکجور نیستند - ببیند یک چیزی بگویند، اما واقعیت قضیه این است. واقعیت قضیه این است که انقلاب، مال مردم است، مردم انقلاب را مال خودشان می‌دانند، از انقلابشان خوشنودند، چون می‌بینند که راه رسیدن به سعادت، به نیکبختی، به درجات عالی انسانی - از لحاظ مادی و معنوی - راهی است که انقلاب به آنها نشان می‌دهد، که راه اسلام است؛ راه تعالیم نجات‌بخش اسلام است» (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۱۱/۲۸).

آنچه در زمینه نقش‌آفرینی کارگزاران در زمینه تحول هویت انقلابی حائز اهمیت می‌اشد، شناسایی سرچشمه‌های هویت‌بخشی به نسل‌های مختلف جامعه است که می‌تواند هویت اسلامی را در نزد نسل‌های سوم و چهارم انقلاب نیز به چالش بکشد. بدین ترتیب، یکی از ترفندهای اصلی دشمن در زمینه به چالش کشیدن هویت اسلامی این است که هویت اسلامی را به عنوان دشمن خویش و حتی دشمن بشریت معرفی نماید. از منظر آنان و مخصوصاً رسانه‌های غربی، اسلام به لحاظ برخورداری از ویژگی‌های ذاتی و جوهری، دشمن دموکراسی، نوگرایی، آزادی و پویایی معرفی می‌شود. در حقیقت، پدیده اسلام‌گرایی، دیگریِ غرب قلمداد می‌شود که همواره با آن در کشمکش و نزاع است. پس اسلام و اسلام‌گرایان نمی‌توانند با ارزش‌های دنیای کنونی هم‌ساز شوند (ملایی و کافی، ۱۳۹۲، ص ۱۳۷). بر این اساس، داشتن هویت مستقل در شکل‌گیری هویت نوین انقلاب اسلامی بسیار مهم و با اهمیت است. به همین دلیل، ایجاد و شکل‌گیری روحیه استقلال در میان خواص و اشاعه آن به سایر آحاد جامعه به عنوان کارگزاران جامعه بسیار مهم است. نخبگان و خواص به عنوان

کارگزاران نظام اسلامی و همچنین جوانان به عنوان سازندگان و پیش برندگان هویت اسلامی، دارای وظایف مهمی در زمینه سازگاری و تغییر هویت انقلابی با شرایط کنونی هستند که وظایف آنان از جهات مختلف می‌بایست بر مبنای رویکرد اسلامی باشد. به همین دلیل ایشان بر این باور است که:

«برخی بی‌تفاوت از برابر این حادثه‌ی ملی می‌گذرند، برخی هم با دشمن همراهی و به او کمک می‌کنند؛ آنها مسئولیت‌ناپذیر و اینها دشمن شیفته‌اند. در مقایسه با نیروهای مسلح در جنگ سخت، می‌توان گناه این دو دسته را تشخیص داد» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۸/۲۵). بر این اساس، کارگزاران عرصه هویت‌سازی در نظام اسلامی غالباً شامل اқشار فرهنگی، فعالان عرصه هنری، تحصیل‌کردگان و افراد مشهور جامعه در حوزه‌های مختلف است که می‌توانند الگویی برای قشرهای مختلف جامعه باشند و اگر این هویت‌بخشی به نحو مطلوبی و در راستای هویت انقلاب صورت نگیرد، آفات و خطرات گسترده‌ای به بار می‌آورد. در این زمینه، رسالت کارگزاران فکری و فرهنگی در کنار کارگزاران سیاسی، مدیران اجرایی، تقنینی و قضایی کشور حائز اهمیت است. تعبیری که رهبر انقلاب در این زمینه به کار می‌برند، نبرد و جنگ دشمن در عرصه هویت است که نیازمند بصیرت اқشار مؤثر در جامعه و به عبارت دیگر «خواص» است. همچنان که در این زمینه می‌فرمایند:

«در این جنگ، هنرمندان و اهالی فکر و نظر، در حکم نیروهای مسلح در جنگ سختند» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۸/۲۵).

نخبگان علمی و دانشگاهی

نخبگان علمی و دانشگاه در کنار خواص و نخبگان سیاسی و اجتماعی به عنوان وجه دیگری از کارگزاران تحول در هویت انقلابی شناخته می‌شوند که بسیار مورد توجه رهبری انقلاب هستند. این موضوع تا جایی مهم است که بخش اعظمی از تهدیدات داخلی و حتی فراهم کردن شرایط مطلوب برای شکل‌گیری هویت انقلابی در

گرو فعالیت‌های مؤثر این افراد است. همان گونه که رهبری انقلاب در زمینه نقش‌آفرینی این قشر چنین بیان می‌کنند:

«در خود دانشگاه، اساتید، مجموعه‌ها، گروه‌های علمی، جوامع علمی دانشگاهی بنشینند فکر کنند، ببینند نوع ارتباط اساتید با مسائل جامعه، با مشکلات جامعه چگونه باید باشد، راهش چیست. اگر این [طور] نشد و اساتید از جامعه منزوی شدند، آن وقت این خواسته که دانشگاه بتواند مشکلات جامعه را حل کند، دست‌نیافتنی خواهد شد. اساتید نباید از جامعه منزوی باشند؛ [مثل] همان بلائی که بر سر روشنفکری کشور ما آمد. جامعه‌ی روشنفکر ما از اوّل که تشکیل شد، به قول خودشان در برج عاج نشستند، با مردم مخلوط نشدند، با مردم همراه نشدند، خودشان هم این را اعتراف کردند، این را خودشان هم گفتند. من چند سال پیش در دانشگاه در بین دانشجویها این را گفتم» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۳/۸).

بدین ترتیب در گفتمان مقام معظم رهبری، اهالی فکر و اندیشه و مخصوصاً اقشار تحصیل کرده و دانشگاهی می‌بایست خود را بر مبنای هویت انقلابی و ظرفیت‌های داخلی به جامعه معرفی کنند و از ارائه الگوهای هویتی وارداتی به شدت پرهیز نمایند. آنچه مهم است حفظ هویت انقلابی و تلاش برای معرفی الگوی علمی-انقلابی به آحاد مردم می‌باشد که تحول هویت انقلابی را در راستای مسائل جدید و نوظهور آماده سازد. به بیان ایشان:

«قدرت علمی و تخصصی؛ همه‌ی حرکت موفّق مجموعه‌های گوناگون بشری ابتدائاً در سایه علم انجام گرفته؛ در سایه‌ی علم است که به قدرت، به ثروت، به اقتدار بین‌المللی، به عزّت دست پیدا می‌کنند؛ این همه هم که در اسلام روی علم تکیه شده، به خاطر این است. پس یک بخش مهم از «قُوّة» عبارت است از علم» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۷/۲۱).

از نظر رهبری انقلاب، ترکیب علم و معنویت یکی از پایه‌های اصلی نگرش نوین از هویت انقلاب اسلامی است که نقشه راهی برای جوانان نسل سوم و چهارم انقلاب تلقی می‌شود. چنانچه رهبری در این زمینه نیز چنین می‌فرمایند:

«جوان‌های عزیز! بدانید که عرصه‌ی شرف، عرصه‌ی عظمت، عرصه‌ی هویت اسلامی و ایرانی، عرصه‌ای است که در آن شجاعت لازم است، فداکاری لازم است، دانش لازم است، ایمان عمیق لازم است؛ خودتان را آماده کنید؛ همه جوان‌ها مخاطب این حرفند، اما شما جوان‌های عزیز ما در نیروهای مسلح از جهتی بیش از دیگران مورد خطاب هستید؛ باید خودتان را آماده کنید» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۷/۸).

با بررسی نظرات و دیدگاه‌های مقام معظم رهبری می‌توان جلوه‌های متعدد ساختن نگرشی نوین از هویت انقلاب اسلامی را درک و تبیین کرد. به طوری که با درک مسئولیت‌ها و درک وظیفه دشوار جوانان در ساختن نگرش نوین از هویت انقلاب اسلامی که بر مبنای باور به توان ملی و انقلابی است، زمینه‌های لازم برای شکل‌گیری نگرش نوین نیز فراهم می‌شود. به همین دلیل، داشتن هویت مستقل، انقلابی، توان‌گر و مجاهد در راه آرمان‌های انقلاب اسلامی یک رسالت اساسی برای جوانان است. رهبری انقلاب در زمینه رابطه جوانان و نسل‌های سوم و چهارم انقلاب با مسأله هویت انقلابی چنین بیان می‌کنند:

«جوان را با هویت بار بیاورید. اگر جامعه‌ای احساس هویت نکرد، صداها بلند تحکم‌آمیز، راحت او را مغلوب خواهد کرد. آن که ایستادگی می‌کند، آن کسی است که احساس هویت می‌کند؛ حالا این هویت، گاهی هویت ملی است، گاهی هویت دینی است، گاهی هویت انسانی است، شرف است؛ هرچه؛ با هویت باید بار بیایند. خوشبختانه امروز جامعه‌ی اسلامی - ایرانی ما یک هویت ریشه‌دار و تاریخی و قوی و قابل استقامتی دارد که این را نشان هم داده؛ این را به جوانان بایستی منتقل بکنیم. بالاخره پس مسئله‌ی فرهنگی مسئله‌ی مهمی است؛ بخش‌های فرهنگی باید احساس مسئولیت کنند و در این زمینه باید کار کنند» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۳/۲۰).

نقش متعامل ساختار و کارگزار و هویت انقلاب اسلامی

نظریه ساختاریابی گیدنز بر نقش متعامل ساختار و کارگزار تأکید می‌کند. به همین دلیل بررسی پدیده‌های سیاسی و اجتماعی از منظر این رویکرد، نیازمند توجه همزمان و

متعامل ساختارها و کارگزاران است. به همین دلیل، بررسی ساختارهای نظام بین‌الملل و عناصر بیرونی مؤثر بر هویت انقلاب اسلامی و همچنین آثار و پیامدهای آن بر کنش‌گران اجتماعی امری مهم تلقی می‌شود. از این منظر، همان‌طور که بیان شد ساختار نظام بین‌الملل و رسانه‌های جمعی بین‌المللی، مخصوصاً رسانه‌های جمعی به عنوان عامل بیرونی و مؤثر که با اغراض و اهداف خاصی درصدد تغییر هویت‌های انقلابی هستند، قابل توجه هستند. به طوری که تنها در صورت آگاهی از نقش و جایگاه رسانه‌هاست که می‌توان از تأثیرات منفی رسانه، جلوگیری نموده و از فناوری‌های جدید ارتباطی در جهت فرهنگ‌سازی مثبت و تسهیل فرایند هویت‌یابی بهره‌برداری کرد (حاتمی و مذهبی، ۱۳۹۰، ص ۱۹۸). استدلال اصلی در این زمینه آن است که خطر اسلام و ارزش‌های اسلامی و مسلمانان به‌عنوان اصلی‌ترین تهدید برای امنیت ملی، فرهنگ و تمدن غربی محسوب شده و به کمک ابزارها و تکنولوژی‌های رسانه‌ای پیشرفته افکار عمومی غرب، خطر اسلام را جایگزین خطر کمونیسم و شوروی نمودند. از این چشم‌انداز با فروپاشی شوروی و تغییر ساختار نظام بین‌الملل، سخن از جنگ سرد دیگری است که این بار نه تنها در ساحت قدرت سخت، بلکه در ساحت قدرت نرم و بر پایه تجدید هویت‌های منطقه‌ای که بر قوم و مذهب تأکید دارند، استوار شده است و عمدتاً غیریت‌سازی فرهنگی و تمدنی معیار اصلی دسته‌بندی و یادگیری‌ها در سطح بین‌المللی است (خراسانی، ۱۳۸۹، ص ۲۱-۲۲). بنابراین، از منظر ساختاری باید استدلال نمود که شناسایی خطرات و تهدیدات بیرونی که هویت اسلامی را به عنوان تهدیدی برای بشریت تلقی می‌کنند، یکی از ضرورت‌های تحول در هویت انقلابی محسوب می‌شود.

با این وجود، علاوه بر جنبه‌های خطرآفرین ساختار نظام بین‌الملل که به خوبی در آراء رهبری انقلاب مطرح می‌شوند، وجوه ایجابی آراء ایشان در این زمینه نیز قابل توجه است، زیرا مبنا قرار دادن هویت اسلامی تنها با نفی و آسیب‌شناسی ساختار بین‌الملل حاصل نمی‌شود، بلکه آنچه مهم است، توجه به آموزه‌های سازنده اسلام در زمینه هویت و ایجاد تحول در هویت انقلاب اسلامی است. بنابراین، حتی با تغییر در هویت انقلاب اسلامی،

اصول و مبانی هویت اسلامی هرگز نمی‌تواند دچار خدشه شود و همواره می‌بایست شاکله‌های هویت اسلامی را به‌عنوان ساختمان اصلی آن مورد توجه قرار داد. به بیان ایشان:

«اسلامی که جهاد را از آن خط بزنند، نهی از منکر را از آن خط بزنند و بردارند، شهادت فی سبیل الله را از آن بردارند، اسلام انقلاب نیست. اسلام انقلاب، همانی است که انسان در قرآن کریم - در آیات متعدّد الهی قرآنی - مشاهده می‌کند؛ به زبان خود ما هم [مشاهده می‌شود]؛ این وصیّت‌نامه‌ی امام است، این یادگارهای منطوق و مکتوب امام است. این اسلام ما است؛ پاسداری از انقلابی با این درون‌مایه؛ درون‌مایه‌ی اسلامی. نه فقط یک حرکت حماسی محض؛ نخیر، [بلکه] با معنای اسلامی که توانست در دنیا، خوشبختانه [تأثیر بگذارد]» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۶/۲۵).

بدین ترتیب از نظر رهبر انقلاب، در مواجهه با تهدیدات ری نظام بین‌الملل، می‌بایست هم جنبه‌های منفی و آثار مخرب آن را بر هویت اسلامی مورد توجه قرار داد و هم در چارچوب بستری که ایجاد شده است، به تبیین آموزه‌های اسلامی در زمینه هویت پردازیم. به بیان ایشان که می‌فرمایند:

«هر حرکت عمومی منضبط، صحیح و عقلانی به چهار عنصر نیاز دارد: «شناخت واقعی از صحنه»، «جهت‌گیری مشخص»، «برخورداری از عامل یا عوامل امیدبخش» و «اتخاذ راهکارهای عملی برای هدایت این حرکت عمومی» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۳/۱).

با این اوصاف و با درک شرایط ساختاری بین‌المللی بر علیه هویت اسلامی است که رهبری انقلاب خواستار توجه به هویت اسلامی بر مبنای ارزش‌های انقلاب اسلامی می‌شوند. ایشان در دفاع از هویت انقلاب اسلامی و ضرورت بازتولید آن در چارچوب ارزش‌های اسلامی و متناسب با تحولات زمانه چنین بیان می‌کنند:

«این انقلاب توانست به ما، هم هویت بدهد، هم آرمان بدهد؛ این مهم است. ما، هم هویت پیدا کردیم، ما فهمیدیم چه کسی هستیم، فهمیدیم که ما مغلوب و هضم‌شده‌ی در هاضمه‌ی سیاست جهانی و نظام سلطه نیستیم؛ ما هستیم، ما خودمانیم؛ هویت و آرمان؛ به ما آرمان داد، آرمان‌های فراوان» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۷/۱۳).

بدین ترتیب از نظر رهبر انقلاب اسلامی توجه به ویژگی‌های سازنده هویت اسلامی در زمینه معنابخشی باعث می‌شود تا استقلال خودمان را در برابر همه‌های ساختاری دشمن حفظ نماییم و حتی نسبت به هویت و آرمان‌های خویش آگاهی بیشتری پیدا کنیم. این مسأله از یک جهت خاص با نقش نخبگان به عنوان کارگزاران و آفرینندگان تحول نوین انقلابی ارتباط پیدا می‌کنند، زیرا آنان به عنوان خواص و کارگزاران جامعه، هویت اسلامی را بر می‌سازند و به عنوان یک الگو به آحاد جامعه معرفی می‌کنند. بنابراین، وظیفه کارگزاران جامعه اسلامی اعم از زن و مرد این است که در برابر تهدیدات دشمن در برابر هویت اسلامی، منفعل نباشند و هر یک به فراخور وظایف، توانایی و تخصص خویش اقدام به بازسازی و تطبیق هویت اسلامی و انقلابی با شرایط معاصر نمایند و هویت انقلابی را به عنوان یک الگوی مطلوب برای حق‌طلبی آشکار سازند. به بیان ایشان که می‌فرمایند:

«به هر حال در مقابل فرهنگ مهاجم، بدترین کار، انفعال است؛ زشت‌ترین کار، انفعال است؛ خسارت‌بارترین کار، انفعال است. فرهنگ مهاجم نباید ما را منفعل بکند؛ حداکثر این است که بگوییم خیلی خوب، ما در مقابل این نمی‌توانیم یک حرکتی انجام بدهیم، اما منفعل هم نمی‌شویم. منفعل شدن و پذیرفتن تهاجم دشمن، خطایی است که بایستی از آن پرهیز کرد» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۹/۱۹).

ضمن اینکه عمل بر مبنای هویت انقلابی و ایجاد تحول از سوی کارگزاران جامعه اسلامی نیازمند مدیریت، دوراندیشی و برنامه‌ریزی است که زمینه‌های بهبود شرایط فرهنگی را فراهم سازد. چنانچه رهبری انقلاب نیز در این زمینه می‌فرمایند: «فرهنگ، برنامه‌ریزی هم لازم دارد، نباید انتظار داشت که فرهنگ کشور - چه فرهنگ عمومی، چه فرهنگ نخبگانی، دانشگاه‌ها و غیره و غیره - به خودی خود خوب بشوند و پیش بروند؛ نه، این برنامه‌ریزی می‌خواهد. حالا مسئله‌ی نظارت و رصد و این چیزها را عرض خواهیم کرد؛ نمی‌شود مسئولین کشور مسئولیتی احساس نکنند در زمینه هدایت فرهنگی جامعه» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۹/۱۹). بنابراین، تلاش کارگزاران و

نخبگان فرهنگی و سیاسی جامعه می‌بایست به جایی ختم شود که در آن، اهداف اساسی نظام اسلامی و تبدیل شدن آن به یک الگو بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد. چنانچه بخش‌های مختلف هویت اسلامی (هویت سیاسی، هویت اقتصادی، هویت فرهنگی، هویت اجتماعی و غیره) می‌بایست در راستای اهداف متعالی نظام اسلامی برنامه‌ریزی شوند.

نتیجه‌گیری

بخش اعظمی از هویت‌های کنونی و در دوران معاصر تحت تأثیر شرایط ساختاری و بین‌المللی شکل می‌گیرند و از سوی دیگر، توسط کنشگران اجتماعی دچار تغییر و تحول می‌شوند. بنابراین، در کنار این ساختارها، عوامل کارگزاری نیز دیده می‌شود که به طور مشخص به أفعال و رفتارهای انسان‌ها اشاره می‌کند. بر این اساس، نقش‌آفرینی ساختارها و کارگزاران در ساختن هویت نوین به طور مشخص می‌تواند درباره فرایند شکل‌گیری هویت در جمهوری اسلامی ایران نیز کاربرد داشته باشد و به شناسایی آسیب‌ها و فرایندهای تأثیرگذار بر هویت، راه‌حل و ارائه امکان تحول هویتی جدید کمک نماید. به نظر می‌رسد آنچه با بررسی آراء و دیدگاه‌های رهبر انقلاب اسلامی ایران درباره هویت مشاهده می‌شود، از منظر ساختاری و کارگزاری و نقش متعامل آنان قابل بررسی است و آسیب‌شناسی، ارائه راهکار و الگوی مطلوب نیز بر همین مبنا قابل اعتناء باشد. به طوری که می‌توان گفت در شناخت هویت، هم می‌توان به نقش ساختارها پی برد و هم اینکه کارگزاران را به شیوه‌ای عقلانی به عنوان بخشی از فرایند هویت‌یابی در نظر گرفت. این موضوع درباره جایگاه و ضرورت هویت در جمهوری اسلامی ایران و به طور مشخص در اندیشه رهبر انقلاب اسلامی نیز می‌تواند قابلیت تحلیل داشته باشد. از این منظر، شناسایی، تغییر هویت انقلابی در جمهوری اسلامی ایران، مستلزم بررسی اندیشه رهبری انقلاب درباره نقش ساختارها و کارگزاران در این زمینه است.

در همین راستا، هویت انقلاب اسلامی بر مبنای تحولات و مسائل امروزی در عرصه‌های داخلی و خارجی نیازمند تغییر و تحول است. بر همین اساس، آنچه مشهود

است اینکه تغییر هویت انقلاب در آراء رهبر انقلاب اسلامی بر مبنای ضرورت‌های کنونی است که هم از یک جهت بر طرد هویت‌های وارداتی و غربی تأکید می‌نماید و هم اینکه موجد هویت نوینی است که بتواند الگوی هویت اسلامی - ایرانی را به آحاد جامعه معرفی نماید. در عرصه ساختاری؛ جنگ نرم از منظر بیرونی و هویت ملی و انقلابی در داخل نقش مهمی در ساختن هویت نوین بر عهده دارند که شناسایی تهدیدات خارجی از جمله حمله‌های تبلیغاتی و رسانه‌ای، مقابله با شبیخون فرهنگی و همچنین تمیز ارزش‌های اسلامی از ارزش‌های وارداتی حائز اهمیت هستند. با این حال، نقش آفرینی افراد مؤثر در جامعه از جمله کارگزاران سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، رسانه‌ای و علمی نشان می‌دهد که نقش کنش‌گران جامعه نیز در تغییر هویت انقلابی و بازخوانی هویت انقلاب در پرتو تحولات جدید حائز اهمیت است. همان‌طور که غفلت از نقش آفرینی نخبگان به نوبه خود باعث ورود ارزش‌های هویتی وارداتی و اضمحلال هویت اسلامی و انقلابی می‌شود. بر این اساس، تلاش برای حفظ آرمان‌های انقلاب در راستای فعالیت‌های متعامل ساختار-کارگزار به عنوان راهکاری برای معرفی هویت انقلابی و تغییر در آن محسوب می‌شود. آنگونه که بررسی آراء و بیانات رهبری انقلاب نشان می‌دهد در عرصه کارگزاران؛ نقش عناصر و نخبگان سیاسی و اجتماعی و نخبگان عملی و دانشگاهی حائز اهمیت است که با تکیه بر علم و معنویت می‌تواند موجود هویتی جدید باشند که هم بر مبنای تحولات معاصر به پیش می‌رود و هم اینکه جایگاه خاصی برای معنویت و ارزش‌های معنوی انقلاب اسلامی فراهم می‌سازد. بنابراین، با درک متعامل ساختار و کارگزار است که می‌تواند تغییر در هویت انقلابی را پدید آورد و نقش و سهم عناصر درونی، بیرونی، ساختاری و کارگزاری را در مقابله با هویت‌های وارداتی و ارائه الگوی بومی درک نمود.

منابع

۱. بشیر، حسن (۱۳۹۰). سیاست فرهنگی تفاوت در بازنمایی حجاب اسلامی در رسانه‌های غربی. *تحقیقات فرهنگی*، ۴(۳): ۶۹-۴۵.
۲. حاتمی، محمدرضا؛ مذهبی، سارویه (۱۳۹۰). رسانه و نگرش زنان به هویت جنسیتی خود. *تحقیقات فرهنگی*، ۴(۲): ۲۰۹-۱۸۵.
۳. حسین اف، ساکت؛ ذوالقدر، حسین (۱۳۹۱). ریف: مدلی برای بازنمایی واقعیت در تلویزیون‌های محلی و جهانی. *تحقیقات فرهنگی*، ۵(۴): ۱۵۹-۱۳۱.
۴. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۸/۳/۱). *بیانات در دیدار با دانشجویان*. قابل دسترس در:
<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=42633>
۵. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۷/۲/۱۲). *بیانات در دیدار با مردم کازرون*. قابل دسترس در:
<http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=1616>
۶. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۶/۵/۱۲). *بیانات در مراسم تنفیذ حکم دوازدهمین دوره ریاست جمهوری*. قابل دسترس در:
<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=37311>
۷. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۵/۲/۱۳). *بیانات در دیدار با معلمان و نومعلم‌ان سراسر کشور*. قابل دسترس در:
<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=32970>
۸. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۶/۷/۱۳). *بیانات در دیدار با دانشجویان*. قابل دسترس در:
<https://www.leader.ir/fa/speech/23631>
۹. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۰/۸/۱۴). *پیام مقام معظم رهبری به مناسبت کنگره عظیم حج*. قابل دسترس در:
<https://www.leader.ir/fa/media/play/7504?year=1390&type=2>
۱۰. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۲/۹/۱۹). *بیانات در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی*. قابل دسترس در:
<https://www.leader.ir/fa/speech/11342>
۱۱. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۷/۳/۲۰). *بیانات در دیدار جمعی از استادان، نخبگان و پژوهشگران دانشگاه‌ها*. قابل دسترس در:
<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39877>
۱۲. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۱/۴/۲۱). *بیانات در دیدار با شرکت‌کنندگان اجلاس جهانی زنان*. قابل دسترس در:
<https://library.tebyan.net/fa/153065>
۱۳. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۴/۶/۲۵). *بیانات در دیدار با فرماندهان سپاه*. قابل دسترس در:
<https://www.leader.ir/fa/speech/13606>
۱۴. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۷/۷/۲۵). *بیانات در دیدار با نخبگان و استعداد‌های برتر علمی*. قابل دسترس در:
<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40725>
۱۵. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۷/۸/۲۵). *بیانات در دیدار با برنامه‌سازان صدا و سیما*. قابل دسترس در:
<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=41040>
۱۶. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۵/۱۱/۲۸). *بیانات در دیدار با مردم آذربایجان شرقی*. قابل دسترس در:
<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25363>
۱۷. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۵/۷/۲۸). *بیانات در دیدار نخبگان علمی جوان*. قابل دسترس در:
<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=34703>

۱۸. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۴/۷/۸). بیانات در دانشگاه علوم دریایی نوشهر. قابل دسترس در: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=30933>
۱۹. خامنه‌ای، علی (۱۳۹۸/۷/۲۱). بیانات در دیدار با دانشجویان دانشگاه امام حسین (ع). قابل دسترس در: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=43767>.
۲۰. خامنه‌ای، علی (۱۳۹۷/۳/۷). بیانات در دیدار با دانشجویان. قابل دسترس در: <http://www.jc313.ir/77535>.
۲۱. خامنه‌ای، علی (۱۳۹۸/۳/۸). بیانات در دیدار با استادان، نخبگان و دانشگاهیان. قابل دسترس در: <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=42683>.
۲۲. خراسانی، رضا (۱۳۸۹). مواجهه غرب و اسلام سیاسی در دوره معاصر (چیستی و چرایی آن). علوم سیاسی، ۱۳(۴۹): ۱-۲۹.
۲۳. رجایی، فرهنگ (۱۳۸۲). مسئله هویت ایرانیان امروز؛ ایفای نقش در عصر یک تمدن و چند فرهنگ. تهران: نشر نی.
۲۴. روشه، گی (۱۳۸۶). تغییرات اجتماعی. ترجمه منصور وثوقی. تهران: نشر نی، چاپ نوزدهم.
۲۵. ریتزر، جرج (۱۳۸۹). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: علمی و فرهنگی.
۲۶. سروش، عبدالکریم (۱۳۷۰). رازدانی و روشنفکری و دینداری. تهران: نشر صراط.
۲۷. سعید، ادوارد (۱۳۸۰). نقش روشنفکر. ترجمه حمید عضدانلو. تهران: نشر نی.
۲۸. کوزر، لوئیس؛ روزنبرگ، برنارد (۱۳۸۷). نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی. ترجمه فرهنگ ارشاد. تهران: نشر نی.
۲۹. کیوستو، پتر (۱۳۸۸). اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی.
۳۰. گل محمدی، احمد (۱۳۸۶). جهانی شدن فرهنگ، هویت. تهران: نشر نی، چاپ سوم.
۳۱. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی.
۳۲. لویز، خوزه؛ اسکات، جان (۱۳۸۵). ساخت اجتماعی. ترجمه حسین قاضیان. تهران: نشر نی.
۳۳. ملایی، اعظم؛ کافی، مجید (۱۳۹۲). احیای هویت اسلامی و ایدئولوژی تمامیت‌طلب آمریکایی. پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۳(۲): ۱۴۲-۱۲۳.
۳۴. هودشتیان، عطاءالله (۱۳۸۳). مدرنیته، جهانی شدن و ایران. تهران: انتشارات چاپخش.

References

1. Bashir, H. (2011). The Cultural Politics of Difference in Representation of the Islamic Hijab in the Western Media. *Cultural Research*, 4(3): 69-45.
2. Giddens, A. (2008). **Sociology**. Translated by Manouchehr Sabouri. Tehran: Ney Publishing.
3. Gol Mohammadi, A. (2007). **Globalization of culture, identity**. Tehran: Ney Publishing, Third Edition.
4. Hatami, M.R. & Mazhabi, S. (2011) Women's Media and Attitude to Their Gender Identity. *Cultural Research*, 4(2): 209-185.
5. Hoodashtian, A. (2004). **Modernity, Globalization and Iran**. Tehran: Chappakhsh Publications.
6. Hossein Haf, S. & Zulqadr, H. (2012). Reef: A model for representing reality on local and global television. *Cultural Research*, 5(4):159-131.
7. Khamenei, A. (2013/11/30). **Statements at a meeting with members of the Supreme Council of the Cultural Revolution**. Available at: <https://www.leader.ir/en/speech/11342/>.
8. Khamenei, A. (2016/11/17). **Leadership Statements at the Visit of Young Scientific Elites**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=34703>.

9. Khamenei, A. (2007/02/17). **Leadership Statements in Meetings with the People of East Azerbaijan**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25363>.
10. Khamenei, A. (2008/05/01). **Leadership Statements Meeting the People of Kazerun**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=1616>.
11. Khamenei, A. (2011/11/05). **The message of the Supreme Leader on the occasion of the Great Hajj Congress**. Available at: <https://www.leader.ir/en/media/play/7504?year=1390&type=2>.
12. Khamenei, A. (2012/07/11). **Statements to the participants of the World Summit on Women**. Available at: <https://library.tebyan.net/en/153065/>.
13. Khamenei, A. (2015/09/16). **Statements at a meeting with the Corps commanders**. Available at: <https://www.leader.ir/en/speech/13606>.
14. Khamenei, A. (2015/09/22). **Leadership Statements at Noshahr University of Marine Sciences**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=30933>.
15. Khamenei, A. (2016/05/02). **Leadership Statements Meeting Teachers and Nationwide**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=32970>.
16. Khamenei, A. (2017/08/03). **Leadership Statements at the Twelfth Presidential Declaration**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=37311>.
17. Khamenei, A. (2017/10/05). **Statements to meet students**. Available at: <https://www.leader.ir/en/speech/23631>.
18. Khamenei, A. (2018/04/25). **Leadership Statements in a Mass Meeting of University Professors, Elites and Researchers**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39877>.
19. Khamenei, A. (2018/05/28). **Statements to meet students**. Available at: <http://www.jc313.ir/77535>.
20. Khamenei, A. (2018/09/29). **Leadership Statements Meeting Elite and Top Scientific Talents**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40725>.
21. Khamenei, A. (2018/11/16). **Statements at a meeting with ICTY programmers**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=41040>.
22. Khamenei, A. (2019/05/2). **Statements meeting with professors, elites and academics**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=42683>.
23. Khamenei, A. (2019/05/22). **Statements to meet students**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=42633>.
24. Khamenei, A. (2019/10/13). **Statements at a meeting with students of Imam Hussein University**. Available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=43767>.
25. Khorasani, R. (2010). The Confrontation of the West and Political Islam in the Contemporary Period (What and Why). *Political Science*, 13(49):29-2.
26. Kozer, L. & Rosenberg, B. (2008). **Sociological Fundamental Theories**. Translating Culture of Guidance. Tehran: Ney Publishing.
27. Kyivisto, P. (2009). **Fundamental Thoughts in Sociology**. Translated by Manouchehr Sabouri. Tehran: Ney Publishing.
28. Lopez, J. & Scott, J. (2006). **Social Construction**. Translated by Hussein Ghazian. Tehran: Ney Publishing.
29. Mullah, A. & Kafi, M. (2013). The Revival of Islamic Identity and the Ideology of American Integrity. *Political Studies of the Islamic World*, 3(2): 142-123.
30. Rajaei, F. (2003). **The problem of Iranian identity today; playing a role in an age of civilization and multiculturalism**. Tehran: Ney Publishing.
31. Reitzer, G. (2010). **Contemporary Theories of Sociology**. Translated by Mohsen Solesi. Tehran: Scientific and Cultural.
32. Roche, G. (2007). **Social change**. Translation by Mansour Vosoughi. Tehran: Ney Publishing, Nineteenth Edition.
33. Said, E. (2001). **The role of the intellectual**. Translated by Hamid Azdanloo. Tehran: Ney Publishing.
34. Soroush, A.K. (1992). **Secrecy, intellectualism and religion**. Tehran: Sarat Publication.